

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „КЛИНИЧКА ФАРМАКОЛОГИЈА“ (СКРИПТА)
ОД ПРОФ. Д-Р ТРАЈАН БАЛКАНОВ, ДОЦ. Д-Р МАРИЈА ДАРКОВСКА-
СЕРАФИМОВСКА И ПРОФ. Д-Р ЗОРИЦА АРСОВА-САРАФИНОВСКА,
ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, како и Одлуката бр. 2002-157/18 од 227. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки, одржана на 27.8.2019 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Милка Здравковска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
- д-р Бистра Ангеловска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „**КЛИНИЧКА ФАРМАКОЛОГИЈА**” (скрипта) од **проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска**, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултет за медицински науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Понудениот ракопис од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска со наслов „Клиничка фармакологија“ (скрипта) како интерна скрипта за објавување во електронска форма на веб-страницата на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип е наменет за предметот Клиничка фармакологија, во шестиот семестар, за студентите на општа медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, со неделен фонд на часови од 2+0+1, и осмиот семестар за студентите на фармација на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, со неделен фонд на часови од 2+1+1. Приложениот ракопис е во согласност со Предметната програма за курсот Клиничка фармакологија, а авторите на почетокот од скриптата ја нудат токму таа Предметна програма според која и е елаборирана наставната материја во овој труд. Од понудената Предметна програма и од содржината на скриптата очигледно е дека авторите се придржувале стриктно до наставната програма предвидена за курсот Клиничка фармакологија.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот на проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска има вкупно 126 страници А4 формат и според обемот ги задоволува основните критериуми за објавување на рецензирана интерна скрипта во електронска форма според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Во својата содржина скриптата е збогатена со табели и слики кои во една сосема прегледна форма на студентите им ги предочуваат и им ги поедноставуваат

сложените структурни наставни единици од областа на клиничката фармакологија како научна дисциплина. Станува збор, имено, за скрипта што е изработена врз основа на една специфична Предметна програма од областа на клиничката фармакологија составена од предметните наставници, проф. д-р Трајан Балканов и доц. д-р Марија Дарковска Серафимовска во соработка со проф. д-р Зорица Арсова Сарафиновска.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Оваа скрипта ќе има голем придонес, поради тоа што досега не е издаден комплетен учебник по Клиничка фармакологија кој би бил наменет за општа медицина и фармација, во кој се опфатени сите наставни единици предвидени со таа програма. Токму затоа оваа интерна скрипта по Клиничка фармакологија од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска се јавува како неопходен наставен прирачник што на студентите на општа медицина и на фармација во голема мера ќе им го олесни совладувањето на мошне сложената материја за интеракциите на лековите и несаканите дејства на лековите и начинот на препишување на лекови, како кај општата популација така и кај одделни патолошки состојби (бубрежна и хепатална инсуфициенција) и секако корекциите на дозирањето кои треба да се извршат во согласност со физиолошките промени кои настануваат во текот на стареењето, во текот на бременоста и лактацијата, како и кај мали деца. Дотолку повеќе што при изработката на овој труд авторите консултирале бројни библиографски единици што се однесуваат на современите достигнувања во рамките на оваа проблематика, односно конкретно на клиничката фармакологија.

Краток опис на содржината: На почетокот е дадена содржината што ќе им ја олесни на студентите ориентацијата во понудениот материјал од скриптата. Веднаш потоа е даден еден сосема кус предговор во кој авторите ги воведуваат студентите во основната содржина на скриптата, а потоа се нуди деталната Предметна програма по курсот Клиничка фармакологија 1 со конкретно наведена литература. Материјата, пак, што се презентира во оваа интерна скрипта е систематизирана во дванесет теми:

1. *Вовед во клиничка фармакологија*, која ги опфаќа поимот за развој на нов лек и патот што треба да го помине за истиот да биде достапен за пациентите;
2. *Клинички испитувања на лековите*, како еден макотрпен и многу долг пат во кој учествуваат голем број експерти од различни области;
3. *Несакани дејства на лековите*, ситематизирани во очекувани и неочекувани со ставање посебен акцент на токсичните реакции на лековите кои претставуваат сериозно оштетување на организмот на пациентот најчесто како резултат на грешка во дозирањето;
4. *Фармаковигиланца*, во кој на еден едноставен, лесен и разбирлив јазик се опишани механизмите за пријава и следење на несаканите дејства од лековите;
5. *Препишување на лекови* во кој на еден едноставен начин се опишани факторите кои влијаат врз правилно поставување на дијагноза, одредувањето на доза и начинот на дозирање на лековите кај општата популација;
6. *Препишување на лекови во бременост и лактација*, каде што посебен акцент е ставен на физиолошките промени кои настануваат во овој период и препишувањето на лекови во овој период кое треба да биде крајно рестриктивно;
7. *Препишување на лекови кај деца*, каде што посебен акцент е ставен на основните проблеми со кои се соочуваат лекарите при препишувањето на лекови кај деца како: избор на лек, одредување на дозата, избор на облик на лекот и начинот на примена;
8. *Препишување на лекови кај стари лица*, каде што посебен акцент е ставен на физиолошките промени кои настануваат во овој период, рационалното препишување на лекови кај оваа популација и адаптирање на дозата во зависност од состојбата на пациентот;

9. *Преписување на лекови кај хронични болести на бубрези и црн дроб*, каде што посебен акцент е ставен на фармакокинетиката на лековите со цел правилен избор на лек и соодветно на тоа корекции во дозирањето кои треба да се направат кај овие пациенти;
10. *Интеракции на лекови*, поглавје во кое детално е објаснето неопходното добро познавање на меѓусебното влијание на лековите што се применуваат истовремено и евентуалните промени на нивните фармаколошки дејства во пристапот на лекување на пациентите коишто боледуваат од повеќе хронични или акутни болести. Посебен акцент е ставен на клинички значајните интеракции на лековите;
11. *Јатрогени болести*, поглавје во кое се опишани болестите предизвикани од неадекватно преписување и примена на терапија;
12. *Фармаколошка терапија на болка*, поглавје во кое е обработена болката како важен дијагностички параметар во откривањето на болестите, класификацијата на болката и препораки на Светската здравствена организација за третман на болка.

ЗАКЛУЧОК

При презентирањето на материјата од областа на клиничката фармакологија авторите на овој труд применуваат современи начела и принципи и од методски и од методолошки аспект. Наставните единици се елаборирани системски, децидно и сосема прегледно, што е основен предуслов студентите да можат лесно да ја следат, да ја воспримат и да ја разберат суштината на предочената содржина од клиничката фармакологија. Скриптата претставува значајно дело кое со својата структура и намена е новина со оглед на тоа дека на нашите простори нема комплетен учебник по Клиничка фармакологија кој би бил наменет за студентите од општа медицина и фармација. Секако таа е еднакво корисна и за веќе дипломираните студенти, како прирачник за брзо повторување и потсетување на претходно наученото.

Од сето што е погоре предочено може да се заклучи дека трудот со наслов „Клиничка фармакологија“ (скрипта) од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска ги задоволува основните критериуми за објавување во форма на рецензирана интерна скрипта. Поради тоа, како членови на Рецензентската комисија, со задоволство им предлагаме на членовите на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки во Штип да го прифатат овој труд за објавување како електронска интерна скрипта на веб-страницата во е-библиотеката на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Рецензенти:

Д-р Милка Здравковска, редовен професор, с.р.

Д-р Бистра Ангеловска, редовен професор, с.р.